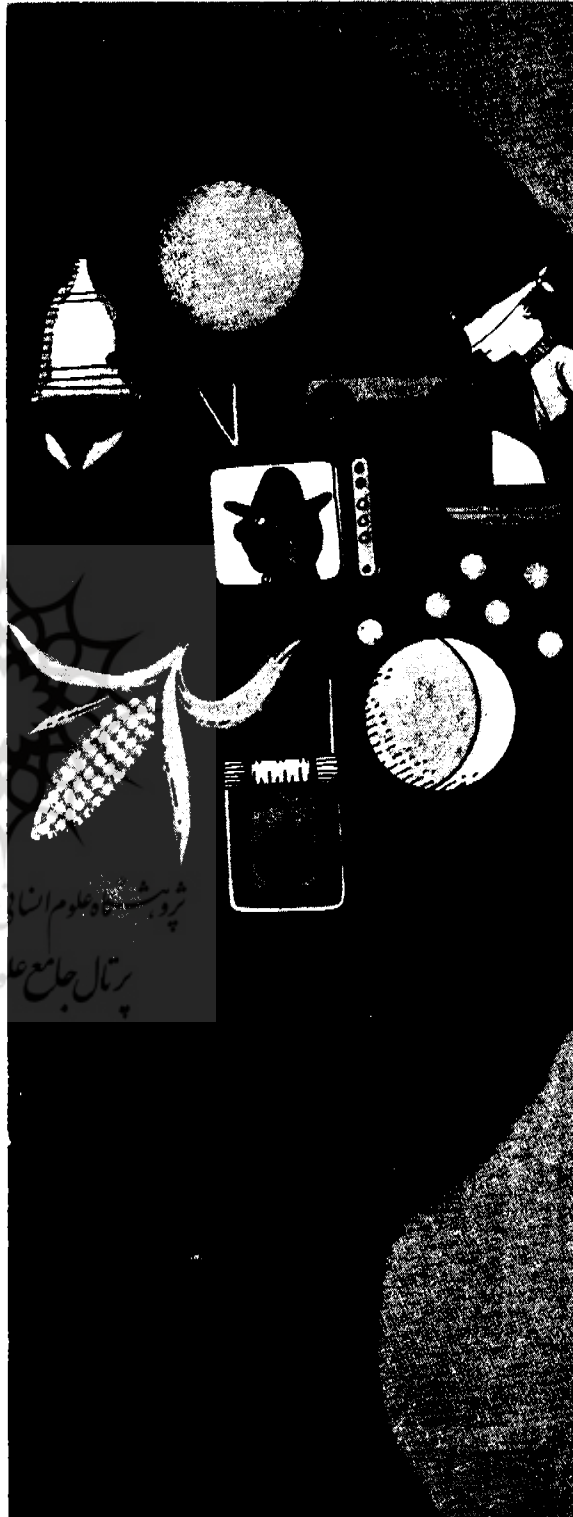

اسماعیل بیابان گرد

شیرینشاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

بررسی ارزشهای مختلف بازی برای کودکان و جوانان

اگر چه دوران خردسالی پیش از دبستان دوران کوناهمی است اما در شکل‌دادن به شخصیت کودک نقش بسزایی دارد. محیط پیرامون هر کودکی را عجایب و شگفتیهای زیادی فراگرفته‌است، و کودک برای شناختن آنها کنجکاوی و تلاش زیادی را از خود نشان می‌دهد. این فراگیری و شناخت عمدتاً "از طریق تجربه عملی صورت می‌پذیرد. این تجربه عملی با بازی یکی از هدفهای مهم زندگی هر کودک است و کوششی است که به تمام وجود او بستگی دارد. این فعالیت را کودک باید از روی خشنودی انتخاب نماید. اگر چه کودکان در حین بازی در حال یادگیری نیز هستند، اما این آموزشی است که باید با میل و انتخاب آنها و در زمانی که آنها مایلند، انجام پذیرد.

کودکان در هنگام بازی با صداقت، صراحت، روشن و زنده خود را بیان می‌کنند. احساسات، تکرشها و افکار متلاطم آنها آشکار شده، بیخ‌وناب می‌خورند و در پایان به آرامی فروکش می‌کنند. در حین بازی، کودک می‌آموزد که خود و دیگران را بهتر درک کند. اکسلین (AXLINI) در مقدمه کتاب بازی در مانی (۱۹۷۶) خود در مورد اهمیت بازی چنین می‌گوید: " کودک می‌تواند معمار هستی خود باشد و برج و بارویش را بر روی شن بنا کند. ضمناً جهان خویش را پیراز کسان و خویشاوندانی سازد که ساخته و پرداخته ذهن خود او هستند. او می‌تواند هر چیزی را برکزیند و یا آن را کنار بگذارد، به عبارت دیگر بسازد و یا خراب کند."

امر آن است که این افراد در دوران کودکی خویش لذات بیان جسمانی را بیشتر احساس کرده‌اند، در صورتی که کودک ونوجوان متعلق به طبقات بالا از چنین لذاتی تا حدودی باز داشته شده‌اند.

با توجه به اهمیت، ارزشها، و کارکردهای مختلفی که بازی در پی دارد در این مقاله تلاش خواهیم کرد که به چندین کارکرد مهم آن مختصراً "اشاره‌ای داشته باشیم".

۱- ارزش یا کارکرد جسمانی

فعالیت‌های کودکان ضمن بازی باعث تحرک عضلات کوچک و بزرگ شده، به پرورش و تقویت آنها کمک می‌کند. مثلاً هنگام دویدن، راه رفتن و پریدن، عضلات بزرگ بدن، و موقع بازی با مکعبها و یا خمیر، عضلات کوچک به حرکت درمی‌آیند. این فعالیتها توجه کودک را زیادتر، حرکات او را دقیقتر و مهارت او را بیشتر می‌کنند.

عقاید و نظریات کودکان درباره انواع مختلف بازیها تا حد زیادی تحت تأثیر عقاید اشخاصی قرار می‌گیرد که در زندگی آنان از اهمیت برخوردارند، بخصوص والدین و بچه‌های گروه سنی بزرگتر. اگر والدین علاقه مند به ورزش و راه پیمایی در هوای آزاد باشند و گاهی اوقات کودک را نیز در این فعالیتها شرکت دهند، سبب می‌شوند که کودک مهارت‌های اساسی در این زمینه را به دست آورد. از طرف دیگر اگر والدین فعالیت‌های فکری را تنها وسیله دلچسب گذران وقت بدانند و ورزش را خاص آدمهای غیر روشنفکر تلقی کنند، ممکن است از تشویق کودک برای برداشتن بازیهای پر تحرک پرہیز نمایند و در نتیجه کودک به چنین بازیهایی بی‌علاقه شده، در راه کنترل کلسی بدن توفیقی به دست نیآورد. کودکان ونوجوانان متعلق به طبقات پایین معمولاً در بازیهای برتری جسمانی بیشتری را نشان می‌دهند. علت این

۲- ارزش درمانی

بازی فرصتی است که به کودک داده می‌شود تا از طریق آن مشکلات و مسائل خود را آشکار سازد. بازی وسیله‌ای است که از طریق آن کودک می‌تواند پرخاشگری و خشونت خود را به اشیاء منتقل کند و مقدار زیادی از ناراحتیهایش را تسکین بخشد. کودک افکار و اندیشه‌های درونی خود را از راه بازی نشان داده، فرصتی می‌یابد تا خود را بهتر بشناسد و بر اضطراب و ناراحتیهایش غلبه نماید. کودک در حین بازی بسیاری از ناکامیها، خواستهها و آرزوهای را که دارد و در عالم واقع امکان برآورده شدن آنها موجود نیست، به طور سمبلیک (نمادین) برآورده می‌سازد، اغلب کودکان بعد از بازی کردن، آرامتر هستند و احساس راحتی بیشتری می‌کنند. اولیاء و مربیان می‌توانند ضمن فراهم ساختن شرایط و امکانات مناسب برای کودکان، آنها را به طور غیرمستقیم تحت مشاهده قرار دهند تا هر چه بیشتر و دقیق تر بتوانند به تواناییها، آرزوها و خواستههای کودک پی ببرند.

۳- ارزش ذهنی

بازی عامل اصلی در پرورش ذهنی کودک به شمار می‌آید. کودک آنچه را که در خانه یا کودکان می‌آموزد ضمن بازی تکرار می‌کند و هنگام تکرار درباره آنها می‌اندیشد و معنای

است " ، قدری بیسر بوجه و اندیشه کنیم .

۴ - ارزش آفرینندگی

بازی عمده‌ترین شکل فعالیت کودک و مناسب‌ترین آن برای بروز و رشد استعداد آفرینندگی او به‌شمار می‌آید. بازی در کودک تحول ایجاد می‌کند. در بازیهای ابتکاری، کودک ضمن تقلید از بزرگسالان، خاطره‌ها و تجارب شخصی‌اش را نیز به آن می‌افزاید و تصورات خویش را با داستانهای کتابها و فیلمها ترکیب می‌کند.

آفرینندگی کودک از تقلید و پیروی آغاز می‌شود. تقلید از بزرگسالان عامل مهمی در پیشرفت کودک، به‌ویژه پیشرفت هنرگری وی، محسوب می‌شود. اولیاء و مربیان می‌توانند از میل کودک به پیروی و تقلید استفاده کرده، بسا تمرین و تکرار در وی مهارت به‌وجود آورند. کسب مهارت، روحیه استقلال و اعتماد به نفس را در کودک تقویت می‌کند و تفکر انتقادی را در وی رشد می‌دهد. بنابراین، آموزش نقش مهمی در فعالیت تفریحی و خلاقانه کودک ایفا می‌کند. هرگاه کودک بیاموزد و بتواند درباره کیفیت کار خود قضاوت کند، در آن کار به کامیابیهای تازه‌تری دست خواهد یافت و به

بسیاری از این پدیده‌ها برایش قابل فهم‌تر می‌گردد. فعالیت فکری کودک ضمن بازی، همواره با تصور همراه است؛ باید نقشی برای خودش انتخاب کند، مثلاً "پزشک، سپس باید در ذهن خود رفتار و حرکات و کفتار او را تصور نماید. تصور کودک همچنین در تجسس ابزار و وسایلی برای اجرای نقش به کار می‌افتد و رشد می‌کند. یکی از فرضیه‌های مهم روان‌شناسی رشد این است که بازی رشد هوش را تسریع می‌کند. در تئوری این فرضیه مطالعاتی شده است که نشان می‌دهد کودکانی که اسباب بازی در اختیارشان نیست و امکانات کمی برای بازی دارند، از لحاظ شناختی از همسالان خود عقب‌ترند. علاوه بر این، فرزندان خانواده‌های کم‌درآمد کمتر در بازی نقش بازی کردن شرکت می‌کنند تا کودکان طبقه متوسط. بنابراین، بعضی از روان‌شناسان معتقدند که یکی از دلایلی که کودکان کم‌درآمد پس از ورود به مدرسه با مشکلات یادگیری روبرو می‌شوند این است که کمتر بازی کرده‌اند، بازیهایشان چندان پیچیده نبوده‌است و نسبت به کودکان طبقه متوسط تنوع کمتری داشته است.

برای درک دقیق‌تر اهمیت بازی در رشد ذهنی کودکان و نوجوانان کافی است که به این گفته قدیمی، یعنی "عقل سالم در بدن سالم

داستانها غالباً " قهرمانان بازیهای کودکان می شوند. نماسینا و ویژه نوع تلویزیونی آنها تا؛ تیرات بسیار زیادی بر بازی کودکان دارند، به طوری که بسیاری از بازیها تحت تا؛ تیر برنامه های تلویزیونی ویژه کودکان مرسوم می- گردد.

۷- ارزش اخلاقی

بازی یکی از مهمترین عوامل در تربیت اخلاقی کودک به حساب می آید. کودک در خانه و مدرسه یاد می گیرد که چه چیز خوب و چه چیز بد است. کودک بتدریج درمی یابد که اگر خواهد در بازی یک فرد قابل قبول به حساب آید، باید درستکار، حق طلب، مسلط به خود و عادل باشد.

باتوجه به نکات فوق لازم است که در برنامه های گروههای آمادگی در کودکانها، مسائل تربیتی مانند احترام به بزرگسالان، آموختن نظم و ترتیب، آموزش مناسبات دوستانه میان کودکان (صحبت مؤدبانه با یکدیگر، احترام به عقاید همبازیها، دلسوز بودن نسبت به هم، توجه به خردسالان، دفاع از ضعیفان) و ارزیابی صحیح رفتار خود و دیگران کنجانده شود. هرگاه اولیا و مربیان نسبت به دوستی میان کودکان توجه ویژه میدول دارند، جنبه های اخلاقی و معنوی این دوستی که همانا دلسوز بودن نسبت به دیگران، مهربان و سنا گذشت بودن، و تمایل به یاری رسانیدن به همبازیهاست، به نحو درخشانی نمایان می گردد. پرورش دوستی میان کودکان یقیناً " در اعمال و رفتار، و در رفتار نیک آنان منعکس می شود. از نظر بهداشت روانی، انسانی سالم

این ترتیب راه برای رشد خلاقیتش همسوار می گردد.

۵- ارزش اجتماعی

کودک در بازی کردن با سایر کودکان یاد می گیرد که چطور با بیکانه ها روابط اجتماعی برقرار کند و چگونه مشکلاتی را که در این کوه روابط به وجود می آید حل کند. بازی راه را برای مراد و دوستی میان کودکان همسال می کشاید. وجود هدف واحد در بازی و کوشش جمعی برای دستیابی به این هدف، همبازیها را متحد می سازد. کودک ضمن بازی رفتدرفته خود را عضوی از یک جمع احساس می کند و به ارزیابی مصفایه رفتار و کردار خویش و همبازیهایش می نیند. در اینجا وظیفه مربی جلب دقت و توجه بازیکنان به اهدافی است که سبب اتحاد تکمیل و عمل و احساس مسوولیت مشترک و ایجاد روابط دوستانه میان آنها می گردد.

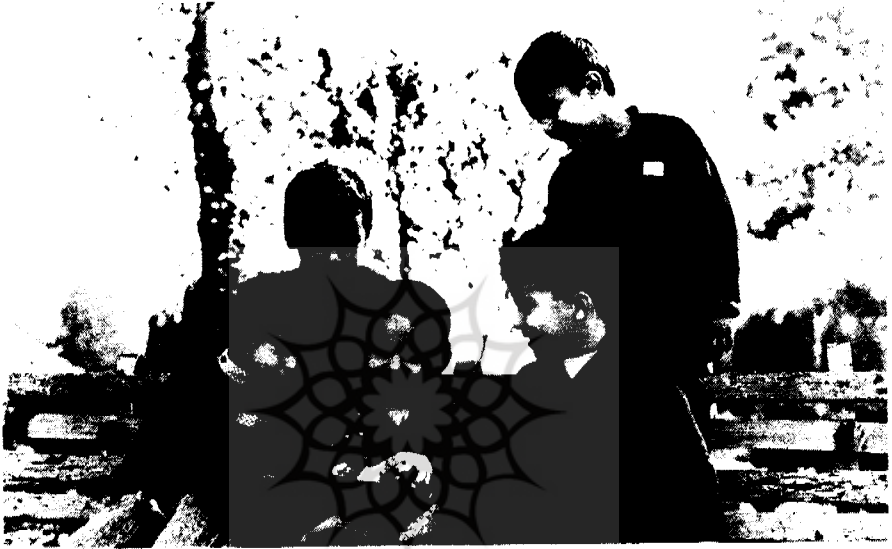
۶- ارزش تربیتی

از آنجا که بازیها در رشد شخصیت هر فرد نقش اساسی دارند، لذا از جنبه تربیتی نیز برخوردارند. کودک خردسال از طریق بازی کردن با انواع مختلف اسباب بازیها موفق به شناخت شکلها، رنگها، اندازهها، جنس اسباب و اهمیت آنها می شود. متخصصان تعلیم و تربیت بازی را وسیله مهمی برای تربیت و رشد فکری کودکان می دانند. بازی قبل از هر چیز کودک را منحیر می سازد و این حیرت سرآغاز درک و راهی به سوی معرفت و شناخت است.

هنرهای زیبا و ادبیات ویژه خردسالان در پرورش شخصیت کودک بسیار مؤثرند. قهرمانان

برقراری ارتباط مناسب با دیگران را نداند و بسا متخلق به اخلاق دانش آموزی نباشد نمی‌تواند برای خود و جامعه‌اش فردی مفید باشد. بسازی چنانکه شرح داده شد از جمله روشها و آموزشهایی است که بر هر پنج بعد (یعنی ابعاد جسمانی، ذهنی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی) ناءثیر شایانی به حای می‌گذارد.

فلمداد می‌شود که در پنج بعد اساسی یعنی جسمانی، ذهنی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی به صورت نسبتاً "متعادلی" رشد کرده باشد، جامعه امروز و فردای ما به انسانهایی نیاز دارد که در همه این ابعاد رشد یافته باشند. اگر دانش آموزی همه نمره‌هایش عالی باشد ولی روش

چاپ دوم، ۱۳۶۷

۲- روان دوست، وحید (مترجم): "بسازی (نءالیف الیزابت هارلوك)، تهران، نشر بوش، ۱۳۶۴

منابع:
۱- باباجان، مهري (مرحم): "نقش بسازی در پرورش فكري كودكان"، (نءالیف آ. ك. و آ. ای، ماتویسك)، تهران، نشر دنیای نسو،

- 3- AXLINE, V. R. : " PLAY THERAPY", BOSTON, HOUGHTON MIFFLIN COMPANY 1976.
- 4- MUELLER, E. & BRENNER, J. : THE ORIGIN OF SOCIAL SKILL IN INTERACTION AMONG PLAY GROUP TODDLERS, " CHILD DEVELOPMENT", 1977, N. 48, P. 854-861.
- 5- SYLVA, K. & FIAL : " PLAY ; IT'S ROLE IN DEVELOPMENT AND EVOLUTION", LONDON, KENWOOD, 1986.